DİL BİLGİSİ: ATIF EDATLARI

القواعِد: أدوات العطف

Arapça'da ***atıf*** (اَلْعَطْفُ), belirli harf ya da edatlar yoluyla kelime ya da cümleleri, aynı hükme bağlamaktır. Atıf harflerinden/edatlarından önce gelen kelime ya da cümleye ***ma'tûfun aleyh***; sonra gelen kelime ya da cümleye de ***ma'tûf*** denir. **Ma'tûfun aleyh** nasıl irap ediliyorsa, ***ma'tûf*** da aynı şekilde irap edilir; yani ***ma'tûf*** olan kelime veya cümle irap yönünden ***ma'tûfun aleyh***'e uyar.

ذَهَبَ عَلِيٌّ و مُحَمَّدٌ إلى القَرْيَةِ. (Ali ve Muhammet köye gittiler.)

Yukarıdaki cümlede عَلِيٌّ kelimesi fâildir ve merfûdur. Kendisinden sonra gelen ve bir atıf harfi olan و (vav) مُحَمَّدٌ kelimesini ona bağlar. Bu durumda عَلِيٌّ kelimesi ma'tûfun aleyh, atıf harfinden sonra gelen مُحَمَّدٌ kelimesi ise ma'tûf olarak adlandırılır. Bu örnekte ma'tûfun, merfû olan ma'tûfun aleyh gibi merfû olduğuna dikkat ediniz:

Ma'tûf	Atıf Harfi	Fâil (Ma'tûfun aleyh)	Fiil
مُحَمَّدٌ	و	عَليٌّ	ذَهَبَ

رَأَيْتُ المُعلِّمينَ و المُعلِّماتِ في السُّوق. (Erkek öğretmenleri ve kadın öğretmenleri çarşıda gördüm.)

Yukarıdaki örnekte المُعلِّمِينَ kelimesi mef'ûlun bih olduğu için mansûbdur. (Düzenli eril çoğuldur ve ye harfi ile mansûb olmuştur.) Atıf harfinden sonra gelen kelime المُعلِّماتِ ise mef'ûlun bihe ma'tûfdur

ve irâb bakımından ma'tûfun aleyh olan mef'ûlun bihe uyarak mansûb olmuştur. (المُعلِّماتِ kelimesinin düzenli dişil çoğul olduğu için kesra ile mansûb olduğuna dikkat ediniz.)

Ma'tûf	Atıf Harfi	Mef'ûlun bih (Ma'tûfun aleyh)	Fiil ve Fâil
المُعلِّماتِ	و	المُعَلِّمِينَ	رَأَيْتُ

Atıf harflerinin iki kelimeyi birbirine bağladıkları gibi iki cümleyi de birbirine bağlayabildiklerini belirtmiştik. Burada dikkat etmemiz gereken husus ma'tûfun aleyh olan cümlenin ne tür bir cümle olduğudur. Eğer ma'tûfun aleyh fiil cümlesi ise ma'tûf olan cümle de fiil cümlesi olarak gelir. Ayrıca ma'tûf olan cümle zaman bakımından da ma'tûfun aleyhe uyar. Ancak ma'tûfun aleyh olan cümle bir isim cümlesi ise ma'tûf olan cümle de isim cümlesi olarak gelir.

خَرجَ أبي مِنَ البيتِ و ذهَبَ إلى المَسْجِدِ. (Babam evden çıktı ve camiye gitti.)

Ma'tûf	Atıf Harfi	Fiil Cümlesi (Ma'tûfun aleyh)
ذهَبَ إلى المَسْجِدِ.	وَ	خَرجَ أبي مِنَ البيتِ

أَسْتَيْقِظُ مُبَكِّرًا كُلَّ صَباحٍ و أُحَضِّرُ الفُطُور. (Her sabah erken kalkarım ve kahvaltıyı hazırlarım.)

Ma'tûf	Atıf Harfi	Fiil Cümlesi (Ma'tûfun aleyh)
أُحَضِّرُ الفُطُور.	وَ	أَسْتَيْقِظُ مُبَكِّرًا كُلَّ صَباحٍ

البَيْتُ كَبيرٌ و الحَديقةُ صَغيرَةٌ. (Ev büyük ve bahçe küçük.)

Ma'tûf	Atıf Harfi	İsim Cümlesi (Ma'tûfun aleyh)
الحَديقةُ صَغيرَةٌ.	وَ	البَيْتُ كَبيرٌ

Atıf Edatları şunlardır:

1. الوَاوُ (*Vâv*): Sıra gözetmeksizin bir işe katılım/ortaklık (müşâreket) ifade eder:

يُقَسَّمُ ٱلْفِعْلُ إلى مَاضٍ، وَمُضَارِعٍ، وأَمْرٍ. (Fiil, mâzi, muzâri ve emir olmak üzere [üçe] ayrılır)

دَخَلَ المديرُ وَمُسَاعِدُهُ إلى الْغُرْفَةِ. (Müdür ve yardımcısı odaya girdi.)

لِلطَّائِرَاتِ دَوْرٌ هَامٌّ فِي السِّلْمِ وَالْحَرْبِ. (Uçakların, hem savaşta hem de barışta önemli rolü vardır.)

اِخْتَلَفَ التَّاجِرُ وَشَرِيكُهُ. (Tüccar ve ortağı anlaşmazlığa düştüler.)

2. الفاء (*Fâ*): Sıra ve düzen olması koşuluyla katılım/ortaklık (müşareket) ifade eder:

دَخَلَ الطَّبِيبُ فَفَحَصَ المَرِيضَ. (Doktor, içeri girip hastayı muayene etti.)

اِجْتَهَدْنَا فَنَجَحْنَا. (Gayret edip başardık/Gayret ettik ve başarılı olduk.)

رَآنَا أَبُوكَ فَحَيَّانَا. (Baban bizi görüp selamladı.)

3. ثمّ (*Summe*): Bazen ard arda, bazen de zaman aralığı gözeterek işlerin sırayla yapıldığını gösterir:

سَافَرَ خَالِدٌ ثُمَّ زَيْدٌ. (Halit, sonra da Zeyd yolculuğa çıktılar.)

حَزَمْتُ أَمْتِعَتِي ثُمَّ سَافَرْتُ. (Eşyalarımı topladım, sonra da yola çıktım.)

عَمِلَ السَّفِيرُ فِي الرَّبَاطِ ثُمَّ الجَزَائِرِ. (Elçi, Rabat'ta, sonra Cezayir'de görev yaptı.)

4. أو (*Ev*): İki şey arasında muhayyer kalma, karar verememe, tercih edememe; bazen tereddüt ya da şüpheye düşme veya bir kapalılığı (ibhâm) gidermek amacıyla kullanılır:

لِلتَّخْيِيرِ (Muhayyer kalma, karar vermeye çalışma vs.):

سَأَخْرُجُ السَّاعَةَ الوَاحِدَةَ أَوِ الثَّانِيَةَ. (Saat birde ya da ikide çıkacağım.)

لِلْإِبَاحَةِ (Seçenek sunma, öneri):

صَاحِبْ العَالِمَ أَوِ الزَّاهِدَ. (Alim ya da zahid kişiyle dost ol!)

لِلشَّكِّ (Şüphe ifade etme, kararsızlık vs.) :

جَلَسْنَا سَاعَةً أَوْ سَاعَتَيْنِ. (Bir ya da iki saat oturduk.)

لِلإبهام (Anlamda kapalılık, tereddüt):

أَنَا أَوْ أَنْتَ مُخْطِئٌ. (Ben ya da sen hatalıyız.)

لِلْإِضْرَابِ عَنِ الْقَوْلِ الأَوَّلِ (İlk sözü tashih için):

﴿وَأَرْسَلْنَاهُ إِلَى مِائَةِ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ﴾

Biz onu (Yunus'u) yüz bin veya daha çok insana peygamber olarak gönderdik. (*Sâffât Sûresi*, 147)

5. أَمْ (*Em*): Bir şeyde karar kılma, belirleme ve kesinleştirme ifade eder. Soru cümlelerinde iki seçeneği bir birine bağlar:

أَتُحِبُّ أَنْ تَلْعَبَ كُرَةَ الْقَدَمِ أَمْ كُرَةَ الْيَدِ؟ (Futbol mu yoksa hentbol mu oynamak istersin?)

أَ تَأْتِي مَعَنا إلى المسْرَحِ أَمْ تَدْرُسُ فِي البيْتِ؟ (Bizimle tiyatroya mı gelirsin yoksa evde ders mi çalışırsın?)

6. حتى (*Hattâ*): Başka anlamları ve işlevleri de olan *Hattâ*, bir atıf edatı olarak, hesapta olmayan bir şeyi/nesneyi de kendisinden önce zikredilen olayın ya da yargının içine dahil eder.

اِحْتَفَظَ الْبَخِيلُ بِمَالِهِ حَتَّى الْقُرُوش. (Cimri, bütün servetini son kuruşuna kadar sakladı.)

7. بَلْ (*Bel*): Daha önce söylenmiş bir sözü pekiştirmek, vurgulamak ya da önceki anlamı düzeltmek için kullanılır.

لاَ تُصَاحِبِ الأَحْمَقَ بَلِ الْعَاقِلَ. (Ahmakla değil akıllıyla dost ol.)

ما شَرِبْتُ كُوبًا بَلْ كُوبين مِن الحَليب. (Bir bardak değil iki bardak süt içtim.)

8. لاَ (*Lâ*): Olumsuzluk ifade eden bir atıf harfi olup cümle içindeki ilk ifadenin geçerliliğini, sonra gelen ifadenin de geçersizliğini pekiştirir:

يَنْتَصِرُ الْقَوِيُّ لاَ الضَّعِيفُ. (Zayıf değil güçlü kazanır.)

عَرَضَ الخَبِيرُ فِي الاِجْتِمَاعِ عِلاَجَ الْمُشْكِلَةِ لاَ سَبَبَهَا فَقَطْ.

(Uzman, toplantıda sadece sorunun nedenini değil, çözümünü de sundu.)

كُنْ صَدِيقًا لا عَدُوًّا. (Dost ol, düşman olma!)

9. لكِنْ (*Lâkin*) : İstidrâk (anlam kapalılığını giderme, bir eksiği tamamlama) amacıyla kullanılan bu edatın atıf işlevi görmesi için kendisinin *lâkin* biçiminde sâkin kullanılması, *lâkinne* biçiminde şeddeli kullanılmaması gerekir. Ayrıca vâv harfiyle (*velâkin* biçiminde) kullanılmaması, öncesinde bir olumsuzluk (*nefiy* ya da *nehiy*) bulunması, matûfunun da cümle değil tek bir kelime olması şartı vardır. Şimdi aşağıdaki örnekleri inceleyelim.

ما زُرْتُ عَمَّتِي لَكِنْ جَدَّتِي. (Halamı değil ninemi ziyaret ettim.)

ما أَكَلتُ اللَّحْمَ لكِنْ الدَّجاجَ. (Et değil tavuk yedim.)

لاَ تَشْرَبْ مَاءً عَكِراً لَكِنْ صَافِياً. (Bulanık su değil temiz su iç.)

ما شَرِبْتُ الشَّايَ لكِنْ الماءَ. (Çay değil su içtim.)

لَمْ يأْتِ الطبيبُ لكِنْ المهندسُ. (Doktor değil mühendis geldi.)

Atıf edatı olması için aranan şartlar yerine getirilmezse لكِنْ (lâkin) edatı atıf işlevi görmez, yani kendisinden sonra gelen kelime ya da cümle kendisinden önce gelen kelime ya da cümleden irap bakımından bağımsız olur. Örnekleyecek olursak:

لكِنْ (lâkin) edatı eğer vâv harfi ile kullanılırsa, artık atıf edatı değildir, vâv harfi atıf edatı olarak irablanır:

ما زُرْتُ عَمَّتِي وَلكِنْ زُرْتُ جَدَّتِي. (Halamı ziyaret etmedim ama ninemi ziyaret ettim.)

لكِنْ (lâkin) edatından önce olumsuzluk (nefy) ya da nehiy bulunmazsa:

أنا أَكَلْتُ اللَّحْمَ فِي المَطْعم لكِن هُم أَكَلُوا الدَّجاجَ. (Ben lokantada et yedim ama onlar tavuk yediler.)

لكِنْ (lâkin) edatının matûfu tek bir kelime değil cümle olursa:

لاَ تَشْرَبْ مَاءً عَكِراً لَكِنْ اِشْرَبْ ماءً صَافِياً. (Bulanık su içme ama temiz su iç.)

Şimdi konuyu daha iyi pekiştirmek için bazı cümlelerin irâbını yapalım:

والِدَتِي أَوْ والِدِي سَيَحْضُرُ لِيَأْخُذَنِي مِنَ المَدْرَسَةِ. (Annem ya da babam beni okuldan almak için gelecek.)

والِدَتِي: (والِدَة) Mubteda, merfû, ref alâmeti kapalı te harfi üzerinde takdir edilen (varsayılan) damme –birinci tekil şahıs zamirinin bitişmesi dolayısıyla damme harekesi görünemedi ve zorunlu olarak kesraya dönüştü. Bu tür durumlarda dammenin görünemeyişiyle ilgili olarak Araplar irâbı mealen şöyle yaparlar: mubteda, merfû, ref alâmeti mazeret dolayısıyla görünemeyen takdiri damme: *mubtede' merfû', 'alâmetu ref'ihî ed-damme el-mukaddera mena'a min zuhûrihâ et-te'azzur-*; aynı zamanda muzâf, (ي): mutekellim yâ'sı muzâfun ileyh mahallen mecrûr. Ma'tûfun aleyh.

أَوْ : Atıf harfi

والِدي : (والِد) Ma'tûf, merfû, ref alâmeti dal harfi üzerinde takdir edilen (varsayılan) damme, aynı zamanda muzâf, (ي) mutekellim yâ'sı muzâfun ileyh mahallen mecrûr.

سَيَحْضُرُ : (سَ) Gelecek zaman edatı, (يَحْضُرُ) muzâri fiil, üçüncü tekil, eril. Fâili gizli zamir (هُوَ). Fiil cümlesi olarak mubtedanın haberi, mahallen merfû, çünkü cümlelerin irâbı mahallendir.

لِيَأْخُذَنِي : (لِ) nasb edatı, (يَأْخُذَ) muzâri fiil, mansûb, nasb alâmeti sondaki fetha, (نِ) nûn-u vikâye, (ي) mefʽûlun bih, mahallen mansûb, çünkü zamirler mebnîdir.

مِنَ : Harf-i cer

المَدْرَسَةِ : Mecrûr, cer alâmet sondaki kesra.

لاَ تُصَاحِبْ جَاهِلاً بَلْ مُتَعَلِّماً. (Cahil ile değil okumuşla dostluk yap.)

لاَ : Nehiy edatı

تُصَاحِبْ : Muzâri fiil, baştaki nehiy (لا)'sından dolayı meczûm, cezm alâmeti sondaki sükûn. Fâili gizli zamir (أَنْتَ).

جَاهِلاً : Mefʽûlun bih, mansûb, nasb alâmeti sondaki fetha; ayrıca maʽtûfun aleyh.

بَلْ : Atıf edatı. Bir önceki cümlenin ya da kelimenin işlevini/görevini, dolayısıyla irâbını kendisinden sonraki kelimeye taşır.

مُتَعَلِّماً : Maʽtûf isimdir, maʽtûfun aleyhe uygun olarak o da mansûbdur, nasb alâmeti sondaki fethadır.

﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللهِ وَالْفَتْحُ﴾ (Allah'ın yardımı ve fetih geldiğinde, *Nasr Sûresi*,1)

إِذَا : Cezm etmeyen şart edatı. Zarf anlamı da taşır.

جَاءَ : Şart cümlesinde yer alan mâzi fiil (şart fiili), 3. Tekil, eril.

نَصْرُ : Fâil, merfû, ref alâmeti sondaki damme, aynı zamanda muzâf. Ayrıca maʽtufun aleyh.

اللهِ : Lafzı celal, muzâfun ileyh, mecrûr, cer alâmeti sondaki kesra.

وَ : Atıf edatı olup kendisinden sonraki kelimenin de eyleme ortak olduğunu açıklar. Bir önceki cümlenin ya da kelimenin işlevini/görevini, dolayısıyla irâbını kendisinden sonraki kelimeye taşır.

الفتحُ : Maʽtûf isim. Maʽtûfun aleyhin irâbına uyarak merfû olmuştur, ref alâmeti sondaki dammedir.

Öğrenme Çıktısı



2 Atıf edatlarını cümle içinde kullanabilme becerisi kazanma, atıf edatlarının bulunduğu cümlelerde yer alan maʽtûf ve maʽtûfun aleyh'i tespit etme becerisi elde etme

Araştır/ Tekrarla 2	İlişkilendir/ Karşılaştır	Anlat/ Paylaş
Arapça atıf edatı yapılarını inceleyiniz ve tekrarlayınız.	Kur'ân-ı Kerîm'in "İsrâ' Sûresi" 19, "Bakara Sûresi" 140, "Âl-i İmrân Sûresi" 67, "Furkân Sûresi" 44. ayet-i kerimelerinde geçen atıf edatlarını tespit ediniz.	Öğrendiğiniz atıf edatlarını Arapça bilen arkadaşlarınızla birlikte cümle içinde çalışınız.